

Results. *The factors of braking the development of Ukraine's economic infrastructure are justified in the article; the degree of accordance of market logistics links to the criteria for the effective functioning of the infrastructure are determined, and the features of the links of the logistic system are established. The role of intermediary structures in the formation of logistic systems is investigated. The factors that necessitate the existence of intermediaries in the process of establishing links in the market between the producer and the consumer are justified. The main functions of intermediaries in the formation of macro-logical systems are defined. It is justified that the aggregate of intermediaries forms a commodity distribution network as a logistical system in the sphere of circulation.*

Key words: *macro-logistics infrastructure, intermediary, macrologistical system, logistic member, material flow.*

Надійшла до редакції 14.04.2018

УДК 331.522.4: ([339.13:330.5]:339.9)(045)

Калініченко Д. Р.,
аспірант

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: kalinichenko@donnuet.edu.ua

Воробйова Ю. М.,
студентка

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ФАКТОРИ ОСВІТИ І ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

UDC 331.522.4: ([339.13:330.5]:339.9)(045)

Kalinichenko D. R.,
Post-Graduate Student

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: kalinichenko@donnuet.edu.ua

Vorobiova Yu. M.,
Student

EDUCATION AND HUMAN CAPITAL AS FACTORS OF THE COUNTRY COMPETITIVENESS UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS

Мета: *Метою статті є обґрунтування зв'язку між рівнем освіти та індексом людського капіталу а також впливу цих факторів на конкурентоспроможність економіки країни.*

Методика: *Методологічним підґрунтям дослідження виступають: загально-наукові і спеціальні методи (порівняння, узагальнення, типології, аналізу, синтезу, аналогії) — при оцінці сучасного стану конкурентоспроможності економіки України; системний та історико-логічний підходи, пов'язані з реалізацією теорії людського капіталу.*

Результати: *В статті здійснено дослідження економічних категорій «глобалізація», «конкурентоспроможність», «людський капітал». Проаналізовано їх характеристики та складові, досліджено залежності між ними. Загалом, вплив освіти на*

© Д. Р. Калініченко, Ю. М. Воробйова, 2018

людський капітал є передумовою посилення конкурентних переваг на світових ринках. Освіта є найкращою інвестицією в людський капітал, з розвитком науково технічного прогресу, все більше постає питання розвитку людини на освітньому рівні, нові навички та знання, які людина буде застосовувати в подальшому для свого розвитку. Проведений аналіз статистичної інформації дозволяє стверджувати, що високий рівень освіти є фундаментальною основою для високого рівня конкурентоспроможності людського капіталу. Також було прослідковано тенденцію взаємозв'язку високого рівня конкурентоспроможності економіки країни з рівнем розвитку людського капіталу, та якістю освіти в країні.

Встановлено об'єктивну необхідність розвитку освіти в умовах глобалізації. Оцінено сучасний стан освіти України та країн світу. Проведена оцінка країни за індексом людського розвитку (розвитку людського капіталу), визначено причини низької позиції країни у світовому рейтингу. Встановлено зв'язок між розвитком людського капіталу та рівнем освіти. Встановлено місце освіти та людського капіталу у передумовах ефективного формування конкурентоспроможної економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, людський капітал, освіта, глобалізація.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку цивілізації перед Україною постає низка проблем економічного розвитку, що потребують ефективного їх вирішення. Глобалізаційні процеси в світі ускладнюють економічний розвиток для країн, що розвиваються та створюють жорсткі умови виходу з кризи. В ситуації що склалася найяскравішим відображенням становища країни в умовах глобалізації є показник її конкурентоспроможності. Необхідно провести аналіз факторів що впливають на рівень конкурентоспроможності економіки країни, виокремити фактори освіти та людського капіталу, проаналізувати їх взаємозв'язок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляд на конкурентоспроможності було розглянуто такими вченими: М. Портер [16], С. І. Ожегов [12], А. М. Гельвановський [7], В. Петров [14] та інші. Розробка теоретичних і практичних аспектів людського капіталу, було розглянуто в працях: В. Петті [15], А. Сміт [20], Д. Рікардо [18], К. Маркс [11], Т. Шульц [3], Г. Беккер [6]. Вплив глобалізаційних процесів на характеристики людського капіталу було розглянуто в роботах: Т. Ю. Павленко [13], Н. В. Потехина [17], Андріяш В. І. [4]. Значний внесок в теорію конкурентоспроможності було зроблено також вітчизняними науковцями, наприклад, О. Б. Чернега, Ю. Г. Бочарова та інші.

Мета статі — є дослідження впливу та взаємозв'язку факторів освіти та людського капіталу на конкурентоспроможність країни в умовах глобалізації, порівняльно з іншими країнами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під глобалізацією розуміють процес всесвітньої економічної, політичної, соціальної та культурної інтеграції та уніфікації. Це об'єктивний процес, що охоплює всі сфери життя суспільства. Наслідком глобалізації є створення міжнародних організацій із сертифікації, міжнародних економічних, політичних, військових альянсів тощо. З одного боку, це покликане покращити життя населення, стандартизувати експортну продукцію в світових масштабах для відповідності вимог національних законодавств, зробити простішим ведення бізнесу між державами та континентами, стерти кордони між цивілізаціями. З іншого боку, для економіки країн, що розвиваються, більшість цього залишається недосяжним і провокує загострення проблеми мобільності, збільшення відчуття соціальної нерівності [9, с. 17].

Перші практичні ознаки глобалізації з'являються в період Нового часу в зовнішній політиці таких країн, як Іспанія, Голландія та Англія. Поступово хвиля глобалізації

поширюється на всю Західну Європу, з часом охоплюючи Північну Америку і частково Південну Америку [4, с. 52].

Глобалізація вимагає того, щоб національні економіки розвивалися на основі впровадження інноваційної політики розвитку та формування людського капіталу, що пов'язано із значним зростанням значення знань, навичок, рівня життя та іншого. У сучасних умовах добробут населення і стабільність України залежать від ефективності функціонування економіки, яка визначається, в першу чергу, рівнем розвитку людського капіталу. Людина з відповідною освітою, кваліфікацією, навичками, досвідом забезпечує необхідні зміни, що є запорукою сталого економічного розвитку України. Але для цього необхідно залучати інвестиції в освіту, науку, охорону здоров'я, мобільність працівників, мотивацію праці, тобто у ті пріоритетні сфери життєдіяльності суспільства, де формується людський капітал [13, с. 57–63].

Процес глобалізації розгортається під впливом сукупності факторів. Серед них:

- науково-технічний прогрес, революція в інформаційних технологіях;
- розвиток міжнародної інфраструктури, нових поколінь транспорту і зв'язку;
- поглиблення міжнародного поділу праці, подальший розвиток інтернаціоналізації виробництва;
- геоекономічні та геополітичні трансформації, пов'язані із розпадом соціалістичної системи та посиленням ринкової уніфікації сучасного світу;
- послаблення ролі традицій, соціальних зв'язків і звичаїв, інтернаціоналізація освіти, культурного простору тощо.

Одним із ключових факторів глобалізації економіки країни, слід вважати конкурентоспроможність на світовій арені, що сприяє розвитку та першості в різних сферах діяльності.

Конкурентоспроможність є однією з основних категорій, що широко використовується в теорії та практиці економічних наук, багатограничним поняттям, що в перекладі з латинської мови означає суперництво, боротьба за досягнення найкращих результатів [10, с. 28 с].

Потрібно зазначити багатогранність сутності трактування поняття «конкурентоспроможність» різними вченими економістами в табл. 1.

Розбіжності та різноманітність авторських позицій стосовно визначення поняття конкурентоспроможності пов'язані з:

- ототожненням конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції або послуг;
- масштабами розгляду конкурентоспроможності: на регіональному, національному або світовому ринку (підприємство, галузь, країна);
- заміною одного поняття іншим (конкурентний статус, конкурентний рівень);
- характеристикою будь-якої складової конкурентоспроможності підприємства: конкурентоспроможність виробничого, трудового потенціалу [21].

Незважаючи на різні підходи до визначення його суті, всі дослідники зазначають порівняльний і часовий (динамічний) характер цього показника:

- порівняльний характер означає, що конкурентоспроможність не є явищем, притаманним конкретному об'єкту; вона не впливає з його внутрішньої природи, а проявляється тільки за умов порівняння даного об'єкта з іншими; її можна оцінити порівнянням найбільш суттєвих показників діяльності підприємств; результатом цього порівняння є визначення рівня конкурентоспроможності;

- тимчасовий характер (динамічність) означає, що досягнутий в окремий проміжок часу рівень конкурентоспроможності підприємства не може розглядатися як довгострокова характеристика його ринкової позиції незалежно від ефективності ді-

Таблиця 1 – Погляди вчених на сутності поняття конкурентоспроможність
(сформовано авторами згідно [7, 10, 12])

Автор	Визначення
М. Портер	Вчений стверджує, що в економічній науці немає універсального визначення поняття конкурентоспроможності для всіх суб'єктів і об'єктів
С. І. Ожегов	Конкурентоспроможність — це здатність витримати конкуренцію, протистояння конкурентам
А. М. Гельвановський	Конкурентоспроможність — це володіння властивостями, що створюють переваги для суб'єкта економічного змагання
В. Петров	Конкурентоспроможність є багатогранною економічною категорією, що має кілька рівнів товару, товаровиробника, галузі, країни
Райзберг Б. А.	Конкурентоспроможність — це реальна та потенційна можливість фірм у певних умовах проектувати, виготовляти та збувати товари, що за ціновими та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, аніж товари їхніх конкурентів
Піддубний І. О., Піддубна А. І.	Конкурентоспроможність — це потенціальна чи реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, що ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію відносно конкурентів
Фатхутдінов Р. А.	Конкурентоспроможність — це властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку. Конкурентоспроможність визначає здатність витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами на даному ринку
Хруцький В. Є., Кор- неева І. В.,	Конкурентоспроможність — це стабільна можливість задовольняти певні потреби покупців краще, ніж конкуренти, ними фінансовими результатами для виробника.
Забелін П. В., Моїсєєва Н. К.	Здатність приносити прибуток у короткостроковому періоді не нижче заданого, або вище середнього прибутку
Єрмолов М. О.	Конкурентоспроможність — це відносна характеристика, яка відображає відмінності у процесі розвитку певного виробника від виробника конкурента як за ступенем задоволення власними товарами, так і за ефективністю виробничої діяльності

яльності; протидія інших суб'єктів господарювання, рішучість та активність їх конкурентних стратегій можуть призвести до втрати досягнутої позиції та зниження рівня конкурентоспроможності [21].

Вченими було запропоновано різне трактування поняття конкурентоспроможність, доцільно вважати, що даний термін розкритий в повному обсязі, відмінність кожного автора залежала від історичних, політичних, економічних та інших чинників, що могли вплинути на сутність терміну.

Основним показником конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації є інноваційна складова, основою якої виступає людський капітал, що займає провідну роль в розвитку як окремого індивіду так і країни в цілому.

Тематику людського капіталу було розглянуто багатьма авторами. Але слід зазначити, що вивчення теорії людського капіталу не завершено й дотепер. Українське суспільство, ще не в повному обсязі ознайомлене з розробками в цій сфері. Не дивлячись на те, що існує значна кількість досліджень, присвячених тематиці, але вивчення її не завершується і до сьогодні.

Під людським капіталом розуміють надбані та вроджені знання, навички, мотивацію й енергію, здібності, якими наділені індивідууми і які можуть використовуватися для виробництва товарів і послуг та здатні приносити додатковий дохід. Найважливішими формами вкладень у людину прийнято вважати загальну й професійну освіту, охорону здоров'я, міграцію, доступ до інформації. Освіта й підготовка на ви-

робництві збільшують обсяг людського капіталу. Охорона здоров'я, скорочуючи захворюваність і смертність, збільшує термін і інтенсивність використання здібностей людини. Міграція й володіння інформацією сприяють переміщенню людини в райони, де її праця оплачується найкраще. Подібно до фізичного капіталу формування людського капіталу вимагає значних витрат як від самого індивіда, так і від суспільства в цілому. Інвестування здійснюватиметься лише в тому випадку, якщо воно приносить певні вигоди. Вигода індивіда від інвестування в людський капітал виявляється в підвищенні постійного доходу. У розвинених країнах відзначена стійка залежність між рівнем освіти й доходом, що отримується протягом всього життя [17, с. 207].

В різні часи, кожен автор відзначав сутність «людського капіталу» по-різному, для того щоб в повному обсязі розкрити даний термін, потрібно удосконалити його з урахуванням історичного аспекту та сучасних потреб використання робочої сили (табл. 2).

Таблиця 2 — Еволюція поглядів на людський капітал (сформовано авторами згідно [3,6,11,15,18,20])

Автори	Економічні школи	Трактування
В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо.	Класична школа політекономії	В. Петті, який намагається дослідити джерело багатства суспільства, стверджує, що воно залежить саме від знань людей та їхніх здібностей до праці. А. Сміт у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» стверджує, що розбіжності між можливостями людей із різним рівнем освіти і професійної підготовки призводять до виникнення відмінностей у їхніх доходах. Д. Рікардо стверджує, що відсутність освіти у населення стає головною причиною відставання країн у розвитку.
К. Маркс	Марксистська школа	Марксисти виокремлюють поняття «робоча сила», зокрема розраховують її вартість. Зокрема К. Маркс вважає головною виробничою силою суспільства розвиток фізичних, розумових, творчих сил людини, які є результатом специфічного виробництва
І. Фішер	Неокласична школа	Неокласична школа представляє альтернативні концепції людського капіталу, в своїй праці І. Фішер стверджує, що капіталом є будь-який запас, який існує у певний час і здатен приносити власникам дохід у вигляді «потоків послуг». Теорія Фішера лягла в основу альтернативних теорій, які включають до людського капіталу не тільки знання, досвід, вміння, а і додають фізичні, психологічні, культурні якості людини
Т. Шульц, Г. Беккер	Чиказька школа	Т. Шульц під людським капіталом розуміє «знання, навички та здібності людини, які сприяють зростанню продуктивної сили її праці». Формування людського капіталу зводиться до розвитку знань і здібностей, які людям надають «шкільна освіта, навчання на робочому місці, зміцнення здоров'я і зростаючий запас економічної інформації». Г. Беккер, який також розробляв теорію людського капіталу, визначив, що він залежить від таких факторів: освіта (вона формує робочу силу, робить її більш продуктивною та кваліфікованою), охорона здоров'я (підвищує продуктивність праці, сприяє продовженню середньої тривалості життя), мобільність трудових ресурсів (трудова ресурси мігрують з місць, де продуктивність відносно низька до місць, де продуктивність відносно висока).

Розглянувши еволюцію поглядів на людський капітал, можна сказати, що під впливом різних чинників, сутність даного терміну змінювалась, кожна школа доповнювала дане поняття в межах розвитку науково-технічного прогресу. На наш погляд, людський капітал — сукупність індивідуальних природних та соціальних здібностей

кожної окремої особи, сформованих під впливом інвестицій, що сприяють підвищенню продуктивності праці та збільшення власних та національних доходів.

З одного боку, під людським капіталом розуміють інтелект, здоров'я, знання, якість життя та інші потенційні можливості, здібності людини до виконання певного виду діяльності, тобто людський (трудовий) потенціал. З іншого боку, це капітальні інвестиції у навчання, оздоровлення, отримання досвіду людини [20] рис. 1.

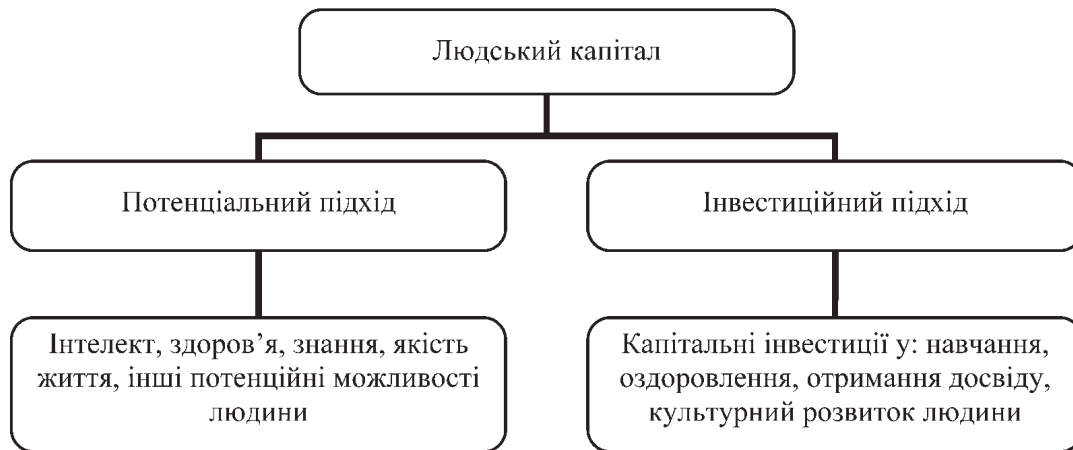

Рисунок 1 — Сучасні підходи до розуміння людського капіталу

Як можна спостерігати з рис. 1, основне місце в розвитку людського капіталу посідає освіта.

Швидка зміна знань в усіх сферах потребує від працівників постійного розширення свого світогляду, підвищення майстерності, набуття нових навичок, оскільки зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна поколінь. Люди, які не навчаються та періодично або постійно не підвищують свою майстерність, стають неконкурентними на ринку праці. Оскільки ринок праці постійно звужується, то працівники змушені пристосовуватися до його викликів і навчатися все активне життя. На сьогоднішній день вартість додаткового вкладання коштів у підвищення компетентності та майстерності невпинно зростає [2, с. 44].

Місце України у світі, як і будь-якої іншої країни, визначає рівень її конкурентоспроможності, який залежить від розвитку науки, освіти, культури.

Згідно з Індексом глобальної конкурентоспроможності (ІГК), що розраховується фахівцями Всесвітнього економічного форуму, Україна за цим показником займає передостаннє місце серед країн ЄС, випереджаючи лише Грецію (рис. 2).

Всесвітнім економічним форумом також розраховується Індекс людського капіталу, що характеризує країни за рівнем його формування та використання. За даним показником Україна наближається до рівня країн ЄС (рис. 3), що у Звіті з людського капіталу [3] пояснюється історично зумовленим високим рівнем освіти населення та успадкованим потенціалом наукової діяльності та суперечить найнижчим показникам ВВП на душу населення в регіоні.

За рисунком 3 спостерігається найнижчий рівень використання людського капіталу в Україні, це безумовно виступає аргументом на користь нарощування продуктивності. З іншої сторони, таким методом нарощування конкурентоспроможності лежить за межами управління людським капіталом.

«Доповідь про людський розвиток 2016» — являється новітньою в серії глобальних Доповідей про людський розвиток, які публікуються Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй в якості незалежного, аналітично і емпірично обґрунтованого обговорення найважливіших питань, тенденцій і політичних заходів в області розвитку.

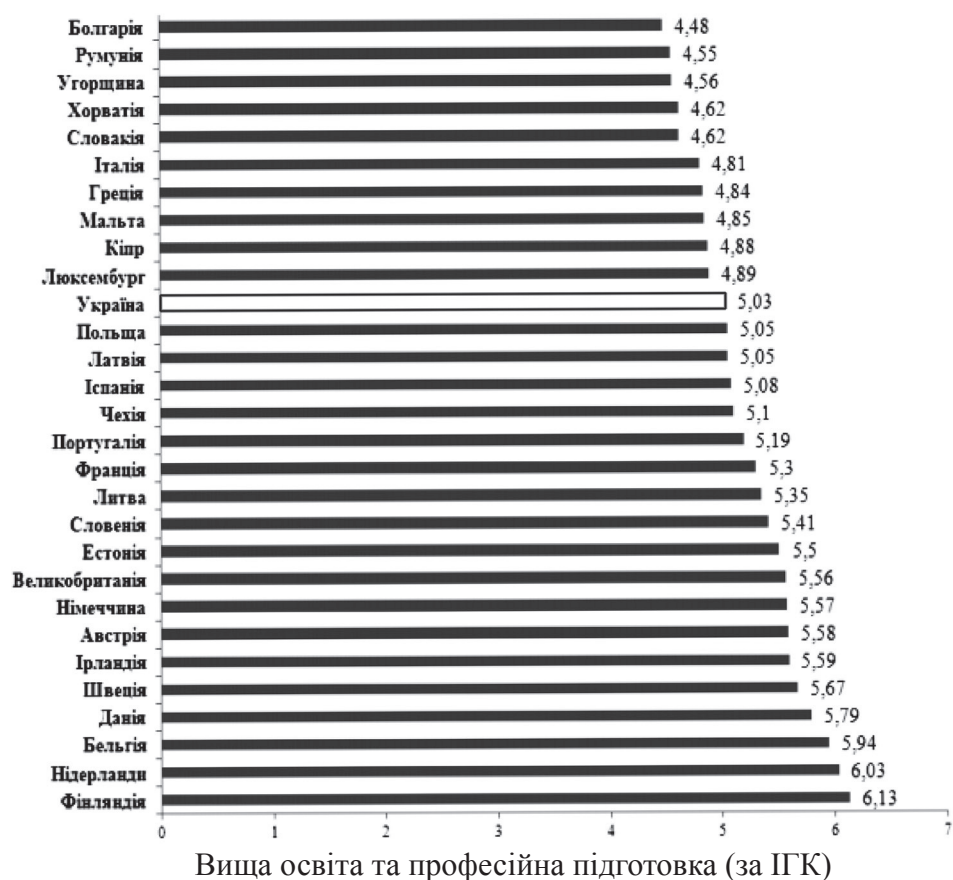
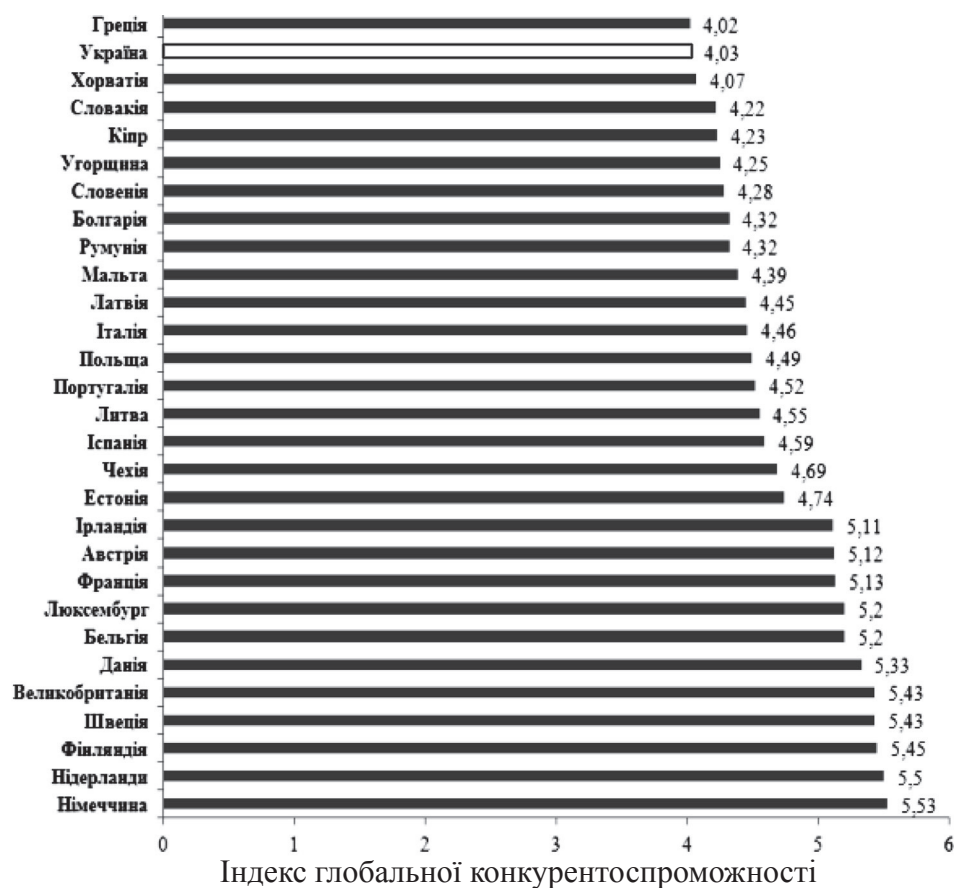

Рисунок 2 — Індекс глобальної конкурентоспроможності України та країн ЄС та його окремі складові у 2015 році [1]

Рисунок 3 — Індекс людського капіталу України та країн світу у 2016 році за розрахунками Всесвітнього економічного форуму [2]

Дослідження в сфері освіти представлені в чотирьох категоріях (табл. 3):

- країни з дуже високим рівнем людського розвитку;
- країни з високим рівнем людського розвитку;
- країни з середнім рівнем людського розвитку;
- країни з низьким рівнем людського розвитку.

Таблиця 3 — Успіх в сфері освіти за рівнями за період 2010–2015 рр. (сформовано авторами згідно [8])

Країна	Місце в рейтингу	Валовий коефіцієнт охоплення населення освітою (% населення в офіційному віці вищої освіти)
Країни з дуже високим рівнем людського розвитку		
Данія	5	82
Австралія	2	87
Норвегія	1	77
США	10	87
Країни з високим рівнем людського розвитку		
Білорусь	52	89
Україна	84	82
Турція	71	79
Болгарія	56	71
Країни з середнім рівнем людського розвитку		
Палестина	114	44
Молдова	107	41
Египет	111	32
Індонезія	113	31
Країни з низьким рівнем людського розвитку		
Судан	165	17
Ліберія	177	12
Гвінея	183	11
Того	166	10

Від того, як держава фактично буде фінансувати створення нового людського капіталу, і тим самим отримувати право на майбутні прибутки та їхнє використання, і залежить її майбутній рівень конкурентоспроможності.

В даному рейтингу Україна посідає 84 місце, серед країн з високим рівнем людського розвитку, українські освітяни є великою перспективою для подальших інвестицій.

Для наочного відображення наявності зв'язку між рівнем розвитку освіти, якістю людського капіталу та рівнем конкурентоспроможності країни у глобальних рейтингах та взаємовпливу цих факторів наведемо в табл. 4.

Таблиця 4 — Місце країн у світі за рівнем розвитку освіти, людського капіталу та конкурентоспроможності економіки 2010–2016 рр.
(сформовано авторами згідно [1, 2, 8].)

Країна	Місце в рейтингу		
	Досягнення в галузі освіти (за індексом людського розвитку)	Індекс людського капіталу	Індекс конкурентоспроможності економіки країни
Норвегія	1	1	11
Австралія	2	20	22
Німеччина	4	6	5
Данія	5	5	12
США	10	4	3
Канада	10	14	15
Ізраїль	19	18	24
Франція	21	26	21
Польща	36	31	36
Україна	84	24	85
Молдова	107	62	100

Можна проаналізувати взаємозв'язок та дійти висновку з наведених у табл. 4 даних, оскільки прослідковується тенденція зв'язку та взаємовпливу між рівнем освіти, індексом людського капіталу та рівнем конкурентоспроможності економіки країни.

Слід відмітити також наявність деяких розбіжностей, які свідчать про ефективність практичного використання певних досягнень. Наприклад маючи високий рівень освіти в Австралії, його використання населенням є дещо гіршим, про що свідчить 20 місце в рейтингу людського капіталу та 22 за рейтингом конкурентоспроможності країни. Взагалі протилежна ситуація спостерігається у США — країни, де теорія людського капіталу знаходить якнайкраще відбиття: займаючи 10 місце за рейтингом освіти, країна посідає 4 сходинку в рейтингу людського капіталу та 3 за рейтингом конкурентоспроможності економіки — що є яскравим свідченням ефективності використання знань, формування та застосування людського капіталу.

Дещо схожа ситуація між Україною та Молдовою — країн, які займають низькі позиції в рейтингах освіти та конкурентоспроможності економіки, але вищу позиції за індексом людського капіталу. Така позиція може бути виправдана тимчасовою міграцією робочої сили, що є одним з факторів людського капіталу та значно впливає на можливість його реалізації проте за межами країни.

Висновок. Таким чином, вплив освіти на людський капітал є передумовою посилення конкурентних переваг на світових ринках. Освіта є найкращою інвестицією в людський капітал, з розвитком науково технічного прогресу, все більше постає питан-

ня розвитку людина на освітньому рівні, нові навички та знання, які людина буде застосовувати в подальшому для свого розвитку. Проведений аналіз статистичної інформації дозволяє стверджувати, що високий рівень освіти є фундаментальною основою для високого рівня конкурентоспроможності людського капіталу. Також було прослідковано тенденцію взаємозв'язку високого рівня конкурентоспроможності економіки країни з рівнем розвитку людського капіталу, та якістю освіти в країні. Мету статті доцільно вважати досягнутою.

Список літератури / References

1. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. World Economic Forum (2017), «The Global Competitiveness Report». Available at : http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (accessed 24 April 2018).
2. World Economic Forum. The Global Human Capital Report [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/reports/the-global-human-capital-report-2017>. World Economic Forum (2017). The Global human Capital Report. Available at : <https://www.weforum.org/reports/the-global-human-capital-report-2017>. (Accessed 24 April 2018).
3. Шульц, Т. Людський капітал. Міжнародна Енциклопедія соціальних наук / Т. Шульц. — Нью-Йорк, 1968 — Вип. 6.
Shultz, T. Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. N. Y., 1968, vol.6.
4. Андріяш, В. І. Державна етнополітика в Україні в умовах глобалізації : [монографія] / В. І. Андріяш. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. — 385 с.
Andriiash, V. I. (2013). *Derzhavna etnopolityka v Ukraini v umovah globalizatsii* [State ethnonational policy in Ukraine in the context of globalization]. Mykolaiv, Publishing house of ChDU named after Petro Mohyla, 385 p.
5. Ареф'єва, О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: монографія / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2008. — С. 44.
Arefieva, O. V., Kharchuk, T. V. (2008). *Upravlinnia rozvytkom liudskoho kapitalu v systemi vyshchoi osvity* [Managing human capital development in higher education]. Kyiv, Vydavnytstvo Yevropeiskoho universytetu, p.44
6. Беккер, Г. Человеческий капитал / Г. Беккер. — М. : Изд-во МГУ, 1997. — С. 11.
Becker, G. Human capital, Moscow, Moscow State University Publ., 1997, p. 11.
7. Гельвановский М. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерении / М. Гельвановский, В. Жуковская, И. Трофимова // Рос. экон. журн. 1998. — № 3. — С. 76
Gelvanovskiy, M., Zhukovskaja V., Trofimova, I. (1998). *Konkurentosposobnost' v mikro-, mezo- i makrourovnevom izmerenijah* [Competitiveness in micro, meso -, macro-level measurement]. *Ros.ekon.zhurn* [Russian economical journal], no.3, p.76
8. Доповідь про людський розвиток 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2016_report_russian_web.pdf.
Human Development Report 2016. Available at : http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2016_report_russian_web.pdf (accessed 24 April 2018).
9. Калініченко Д. Р. Вплив глобалізаційних процесів на характеристики людського капіталу / Д. Р. Калініченко // Економіка. Фінанси. Право. Серія «Економіка». — 2017. — № 5/3. — С. 15–19.

Kalinichenko, D. R. (2017). *Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na kharakterystyky liudskoho kapitalu* [The globalization processes impact on the characteristics of human capital]. *Ekonomika. Finansy. Pravo. Seriya «Ekonomika»* [Economy. Finance. Law. Series «Economics»], no. 5/3, pp. 15–19.

10. Клименко, С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства / С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась та ін. — К. : КНЕУ, 2008. — 520 с.

Klymenko, S. M., Omelianenko, T. V., Barabas, D. A. (2008). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpryemstva* [Enterprise competitiveness management], Kyiv, KNEU Publ., 520 p.

11. Маркс, К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Книга 1. Процесс производства капитала / Карл Маркс. — М. : ОАО «ЦСЭ», 2001. — 800 с.

Marks, K. (2001). *Kapital. Kritika politicheskoy ekonomii* [Capital. Critique of political economy], vol. 1, Book 1, Moscow, CSE Publ., 800 p.

12. Ожегов, С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. — М. : Советская энциклопедия, 1972. — 846 с.

Ozhegov, S. I. (1972). *Slovar' russkogo jazyka* [Russian language Dictionary]. Moscow, Sovetskaja enciklopedija Publ., 846 p.

13. Павленко, Т. Ю. Формування та розвиток людського капіталу та його роль у підвищенні економіки України / Т. Ю. Павленко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2014. — № 3 (27). — С. 57–63.

Pavlenko, T. Yu. (2014). *Formuvannia ta rozvytok liudskoho kapitalu ta yoho rol u pidvyshchenni ekonomiky Ukrainy* [Human capital formation and development and its role in improving the economy of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpryemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky* [Economy and management engineering industry: problems of theory and practice], no. 3 (27), pp. 57–63.

14. Петров, В. Конкурентоспособность / В. Петров. — РИСК. — 1999. — № 4.

Petrov, V. (1999). *Konkurentosposobnost'* [Competitiveness]. RISK Publ., no. 4.

15. Петти, У. Экономические и статистические работы / У. Петти. — М., 1940. — 184 с.

Petty, W. (1940). *Ekonomicheskiye i statisticheskiye raboty* [Economic and statistical work]. Moscow, 184 p.

16. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ.] ; под. ред. и предисл. В. Д. Щетинина. — М. : Международные отношения, 1993. — 896 с.

Porter, M. (1993). *Mezhdunarodnaia konkurentsia* [International competition]. Moscow, Mezhdunarodne otnosheniya Publ., 896 p.

17. Потехина Н. В. Роль человеческого капитала в экономическом росте [Электронный ресурс] / Н. В. Потехин. — Режим доступа : http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/295/image/295_207-209.pdf, С. 207.

Potekhina, N. V. *Rol' chelovecheskogo kapitala v ekonomicheskom roste* [Role of human capital in economic growth] Available at: http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/295/image/295_207-209.pdf. (Accessed 24 April 2018).

18. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Давид Рикардо ; [пер. с англ.]. — М. : Эксмо, 2007. — 960 с.

Ricardo, D. (2007). *Nachala polytycheskoi ekonomii y nalogovogo oblozheniya. Izbrannoe* [Beginning of political economy and tax. Selection]. Moscow, Eksmo Publ., 960 p.

19. Смирнов В. Т. Классификация и виды человеческого капитала в инновационной экономике [Электронный ресурс] / В. Т. Смирнов, И. В. Скоблякова. — Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/library/prd165.php>.

Smirnov, V. T., Skoblikova, I. V. *Klassifikatsjia i vidy chelovecheskogo kapitala v innovatsionnoj ekonomike* [Classification and types of human capital in the innovation economy]. Available at : <http://www.creativeconomy.ru/library/prd165.php>. (Accessed 24 April 2018).

20. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М., 1962. — 83 с.

Smith, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* [Selection of nature and causes of wealth of Nations]. Moscow, 83 p.

21. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навчальний посібник / С. М. Клименко, О. С. Дуброва та ін. — К. : КНЕУ, 2006. — 527 с.]

Klymenko, S. M., Dubrova, A. S. (2006). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Enterprise competitiveness management]. Kyiv, KNEU Publ., 527 p.

Цель. Обоснование связи между уровнем образования и индексом человеческого капитала и влияния этих факторов на конкурентоспособность экономики страны.

Методика. Методологическим основанием исследования выступают: общенаучные и специальные методы (сравнение, обобщение, типологии, анализа, синтеза, аналогии) — при оценке современного состояния конкурентоспособности экономики Украины; системный и историко-логический подходы, связанные с реализацией теории человеческого капитала.

Результаты. В статье проведено исследование экономических категорий «глобализация», «конкурентоспособность», «человеческий капитал». Проанализированы их характеристики и составляющие, исследованы зависимости между ними. Влияние образования на человеческий капитал является предпосылкой усиления конкурентных преимуществ на мировых рынках. Образование является лучшей инвестицией в человеческий капитал, с развитием научно-технического прогресса, все больше возникает вопрос развития человек на образовательном уровне, новые навыки и знания, которые человек будет применять в дальнейшем для своего развития. Проведенный анализ статистической информации позволяет утверждать, что высокий уровень образования является фундаментальной основой для высокого уровня конкурентоспособности человеческого капитала. Также было прослежено тенденцию взаимосвязи высокого уровня конкурентоспособности экономики страны с уровнем развития человеческого капитала, и качеством образования в стране.

Установлено объективную необходимость развития образования в условиях глобализации. Оценено современное состояние образования Украины и стран мира. Проведена оценка страны по индексу человеческого развития (развития человеческого капитала), определены причины низкой позиции страны в мировом рейтинге. Установлена связь между развитием человеческого капитала и уровнем образования. Установлено место образования и человеческого капитала в предпосылках эффективного формирования конкурентоспособной экономики.

Ключевые слова: конкурентоспособность, человеческий капитал, образование, глобализация

Objective. Substantiation of the relationship between an education level and human capital index as well as the influence of these factors on the country's economy competitiveness.

Methods. The methodological basis of the research is general scientific and special methods (comparison, generalization, typology, analysis, synthesis, analogy) in assessing the current state of Ukraine's economy competitiveness; systemic and historical-logical approaches related to the implementation of human capital theory.

Results. *The economic categories «globalization», «competitiveness», «human capital» are dealt with in this article. Their characteristics and components are analyzed, dependencies between them are investigated. In general, the education impact on human capital is a prerequisite for competitive advantages gaining in the world markets. Education is the best investment in human capital, with the scientific and technological progress development, the people development question at the educational level, the new skills and knowledge that a person will apply in the future for his development is increasingly aroused. The statistical information analysis makes it possible to argue that a high education level is a fundamental basis for a high human capital competitiveness level. The tendency of the high country's economy competitiveness level to the human capital development level and the education quality in the country was also observed.*

An objective education development necessity is found in the conditions of globalizations. The current education state in Ukraine and other countries of the world is estimated. The country is assessed on the human development index (development of human capital), the reasons for the country's low position in the world rating have been determined. The relationship between the human capital development and the education level has been established. There was established the education place and human capital as the prerequisites for the effective economy competitiveness development. The objective of the article is considered to be accomplished.

Key words: *competitiveness, human capital, education, globalization.*

Надійшла до редакції 26.05.2018

УДК 330.1

**Скубіліна А. В.,
аспірант**

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: skubilina@donnuet.edu.ua

КУЛЬТУРА СПОЖИВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

UDC 330.1

**Skubilina A. V.,
Post-Graduate Student**

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: skubilina@donnuet.edu.ua

CONSUMPTION CULTURE AS UKRAINE HUMAN CAPITAL FORMATION FACTOR

Мета. Дослідження взаємозв'язку між культурою споживання населення та процесом формування людського капіталу країни, шляхом аналізу індексу людського капіталу із структурою витрат домогосподарств.

Методи. Під час дослідження були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції в процесі визначення сутності поняття культура споживання та при дослідженні взаємозв'язку структури витрат домогосподарств країн ЄС та країн колишнього СРСР із розмірами індексів людського капіталу. При побудові графіків було використано графічний метод.

© А. В. Скубіліна, 2018